

Učiteljski

TOVARŠ.

Izhaja
1. in 15. dne vsakega
meseča na celi pol.

List za šolo in dom.

Velja
za vse leto 2 gl. 50 kr.,
za pol leta 1 gl. 30 kr.

List 19.

V Ljubljani 1. oktobra 1872.

Tečaj XII.

SLOVENSKI UČITEJ.

V spomin

prvega splošnega zbora slovenskih učiteljev

24. in 25. sept. l. 1872. v Ljubljani.

Slovenski učitelj zaveda se živo,
Za vero in národ mu sèrce kipi,
On trudi za blagor se ljudski sterpljivo,
Z naródom veselo, al' tužno živi.

Slovenski učitelj živi za mladino,
Spoznava, da v šoli je upanje vse,
Nevtrudeno dela in orje ledino,
Za delo prihodnost mu zlata cvetè.

Slovenski učitelj odgoja in lika,
Z omiko naródu vdihuje moči,
Naj boljše orožje je dušna omika,
Z omiko Slovencem le zmaga žari.

Vpeljava v zgodovino.

(Dalje in konec.)

II.

Zgodovina očetnjave pred vsakoktero drugo nas naj bolje zanimiva. Vsakega mika zvedeti, kako je bilo pred stoletji po berdih in ravninah, po vaseh in mestih, katere sam pozná ali od katerih je slišal praviti. Vsaki rad zvé, kako je nastala cerkev, v katero hodi s starši, — kako mesto, v katero je pervikrat v svojem življenji stopil, — kako tisti grad, kateri v svojih razvalinah med temno-zelenim smerečjem v dolino gleda. Zgodo-

vino lastne očetnjave učenec pred vsem lahko razumeva. Tukaj ni tujih imen, oseb, mest, rek in gorá, katere s trdom obderží v glavi, tukaj ni razmer, kakoršne so pod drugačnim obnebjem, pri drugačnem ljudstvu, katero mora učenec poprej spoznati, preden da umé njegovo zgodovino. Ljudje, s katerimi občuje v zgodovini svoje očetnjave, so govorili tisti jezik, katerega on govori, stanovali so po livadah, po katerih on hodi, živeli so pod ravno tistim obnebjem, katero se tudi v tisoče letih ne spremeni veliko; obdelovali so tisto polje ter živeli od njegovih pridelkov, od katerih tudi on tadaj živi. Tudi se zgodovina očetnjave prime bolje serca in uma, nego tuja. Učenec bo raji posnemal možaka, ki je izšel iz njegovega ljudstva, nego tujega. Domoljubje, katero mora pred vsem gojiti zgodovina, posebno se vnema in ogreva pri domači zgodovini. Ako ga zanimiva Leonida, kateri se je žertoval za domovino ali Koklej, kateri se je sam v bran postavil sovražniku na mostu, — izšli so ti le iz ljudstva, katero je že zdavno minulo — ali hitreje mu bije serce slišati od mož, kateri so stavili kri in življenje za svoj narod, za svojo vero in deželo, katero on s ponosom imenuje svojo očetnjavo.

Iz tega se tedaj kaže, da bi se zgodovinski poduk začeti mogel z zgodovino očetnjave, a v praktičnem življenji so premislili zoper to, ker se ne dá povsod izpeljati. Vzemimo le našo veliko domovino Avstrijo. Kako težko je, bodi si za šolo ali za občinstvo pisati avstrijsko zgodovino. Vzrok je v tem, kako je iz male vzhodne pokrajine „Ostmark“ vzrastla velika Avstrija. Kar pa je pisatelju težko, je še bolj težavno temu, ki bi hotel za vyvod v občno povestnico porabiti avstrijsko zgodovino. Gotovo je še marsikteremu v spominu „avstrijska zgodovina“, s katero se je nekdanj začel poduk v zgodovini na gimnaziji. Koliko dogodadjev je bilo tukaj nakopičenih, ako sta se učitelj in učenec dobro leto trudila, je bila pa vendar korist prav majhna; poduk se ni prijel ne uma, ne serca, pa tudi za daljno zgodovinsko podučenje je bilo kaj malo pridobljenega. Poleg tega smo se pa učili še „Geschichte des Herzogthums Krain“. Ta zgodovina pa ni bila drugega nego neko imenoslovje vladarjev, letnic i. dr. in je učenca še manj zanimivala, nego avstrijska zgodovina, iz katere se je nekoliko dalej po svetu videlo.

Po ukazu sl. ministerstva za uk in bogočastje 19. julija 1870, št. 7033 podučuje se sedaj na c. k. izobraževališčih v avstrijski zgodovini po „K. H. L. Pölitz Oesterreichische Geschichte“. Tvarine je v tej knjigi dovolj na izbiro; ako se učenec nauči, česar se tukaj ponuja, avstrijska zgodovina mu ne more biti neznana. Poduk v zgodovini pa bi bil čisto jalov, ako bi se iz nje tega ne naučili, da smo vsi sodržavljani velike in krepke Avstrije. Le takrat, ako se vsi narodi tesno sklenejo Avstrije, postane to, kar ima biti, po sklepu božje previdnosti; velevlast v sredi Evrope, pomedujoča med vzhodom in zahodom. Avstrija je bila terdnjava,

nad katero so se razbili vsi navali izloma od jugovzhoda na kerščansko Evropo, bila je jez, katerega ni pristranska tako zvana verska preuredba razprostrajajoča se od severja na jug, to terdnjavo je napadal tudi Napoleon I. od juga in zahoda; začasno zmagana vzdignila se je zopet, dokler se je poslednjič pokazala nepremagljivo. Recimo, da je se vse to povdarjalo pri posebni (špecijalni) zgodovini posamesnih avstrijskih kronovin, tako kaže začeti zgodovinski poduk zgodovine posamesne dežele. So namreč kronovine, katere imajo svojo zgodovino, n. p. Ogerska, Pemska i. dr. Pri takem nauku pa gre pred vsem povdarjati celovkupnost Avstrije, kakor smo že rekli.

III.

Sveto pismo se imenuje po pravici prva, naj imenitnejša knjiga. V njej najdemo edino zanesljiva naznanila o začetku sveta in povesti o prvih ljudeh, v njej je načertan namen, katerega je imela previdnost božja pri izraelskem ljudstvu, da se pri njem ohrani spoznanje pravega Boga, ter se pripravlja na prihod tistega, kateri ima priti, ko bodo časi spolnjeni. Sveto pismo je zgodovinska in nravska knjiga, in sicer naj bolj zanesljiva zgodovina z naj ostrejšo nravnostjo; božje in človeško, versko in svetno je tukaj tesno spojeno.

Da se svetopisemske zgodbe, posnetek iz svetega pisma in posebno iz njenih zgodovinskih delov na šolah učé, to ni le zeló koristno, temuč tudi potrebno; brezpogojno je potrebno za verski nauk, ker se ta nanje upira in se tù vidi dopolnjeno, kar je tam obljubljen. Tudi so zgodbe sv. pisma predhodna šola za zgodovinski poduk. Vešči možje jih tako imenujejo; dasiravno učitelj verozakona gleda pri povestih le na vero in nraav, zgodovina mu je postranska stvar. In kako izverstno pripravljajo povesti sv. pisma za zgodovino. Začenjajo se z naj priprostejšo obliko zgodovine z životopisjem, in tako izobrazujejo ne le razum, temuč tudi prav posebno serce in voljo. Tako tudi v tej priprosti obliki izobrazuje um materijalno in formalno, vzbuja domišljijo, ter jo napolnuje z naj prijetnejšimi slikami, pri vsi priprostosti povzdigujejo serce do njega, s kateremu so občevali preddedje; učiteljica življenja pa je, imajoča naj lepše zglede blazih čednost v svojih životopisih n. p. Abel, Henoh t. d.

Stopi na višjo stopnjo, od životopisov do družinskega življenja. Pri očakah najdemo to življenje v tesni zvezi z verskimi zapovedi. — Počasi postopa svetopisemska povestnica do zgodeb vsega izvoljenega ljudstva, postane tedaj narodova zgodovina. Abrahamovi potomci so se pomnožili in jih je toliko, kolikor peska ob morji in zvezd na nebu, posedli so obljubljen deželo, naredili so državo. Jehova je njim nevidni kralj in Bog. Razodel jim je svojo nraavsko postavo. Od stopnje do stopnje se tukaj vidi previdnost božja. Dokler ljudstvo spoštuje postavo, dano na sinajski gori je srečno, doma in zunaj, srečno v boji zoper ne-

številne sovražnike. Kedar pa zapusti svojega Boga, je nesrečno. Saul je srečen, dokler je bogaboječ; njegova vojska je tepena, kedar je Bogu nezvest. Vsa zgodovina izraelskega ljudstva nam spričuje božjo vsemogočnost, modrost, dobroto, svetost in pravičnost. Izraelci, dasiravno ljudstvo za se, stopijo v zvezo z drugimi narodi in po njih se učenec seznanj z Egipčani in Feničarji, z Asirci in Babilonci, s Perzijani in Macedonci, in poslednjič z mogočnimi Rimljani in tako si nabira učenec gradiva za poznejši poduk v občni povestnici.

A samo do te dobe in ne dalje morejo zgodbe svetega pisma pripravljati za občno zgodovino; za predkerščanske čase podajajo podlago zgodovini, a za poznejša stoletja to ne veljá, tedaj so zgodbe sv. pisma le predhodna šola za poduk v povestnici starega veka.

Zgodovina kerščanske cerkve naj bi nadaljevala zgodbe sv. pisma, in ob enem tudi pripravljala gradiva za svetno zgodovino. Kerščanska vera ima res velik vpliv ne le na нрав in modroslovje, temuč tudi na umetnost in pesništvo in zgodovina kerščanske cerkve je tudi zgodovina omike in izobraženosti. Po besedah božjega učenika pa svet evangelij ni bil namenjen le enemu ljudstvu, temuč vesoljnemu svetu. Zgodovina kerščanske cerkve se začénja tudi, kakor povestnica sv. pisma z životo-pisjem, namreč s štirimi evangelisti; na to pridejo zgodbe o življenji prvih oznanovalcev zv. evangelija, prestopa pa potem, kakor svetopisemska povestnica, na družinsko življenje, na kerščanske občine, ker apostolsko djanje nam opisuje njih začetek in osnovo, apostolski listi pa njih življenje, vendar kmali pride kerščanstvo do vseh ljudstev; kraljeva zastava, zastava sv. križa, razvija se po vsem svetu, ter enega samega kerščanskega ljudstva ni, kakor je bilo eno izvoljeno (izraelsko) ljudstvo, ampak vidimo veliko kerščanskih ljudstev, in zgodovina kerščanstva postane občna povestnica narodov. Že v tistih razdelkih, v katerih je zgodovina kerščanske cerkve stisnjena na ožje kroge, naslanja se tako na občno povestnico, da jo le z njeno pripomočjo moremo do dobrega razumeti. Kdor hoče tedaj zgodovino kerščanske cerkve razumeti, mora poznati občno povestnico, tedaj pa tudi cerkvena zgodovina ne more nji pota pripravljati.

IV.

Ako pogledamn slovstvo raznih časov in narodov, najdlj bodemo, da so bili začénši od Plutarha zmirom možjé, kateri so preiskavali življenje odličnih oseb; vsako ljudstvo ima tako rekoč svojega Plutarha; tù je nemški, tam francozki, za belimi gorami laški Plutarh; imamo pa tudi avstrijske Plutarhe, Hormajer i. dr. Slovenskega Plutarha, dasiravno ne v tem pomenu, najdemo v „Drobtinica^h“, v letopisih slovenske Matice in tù in tam po raznih časopisih. Kolikor je zgodovine po ljudskih, je ta večidel iz životo-pisov. Tudi na spodnji realki se zgodovina podučuje

le iz životopisov, kateri se drugim naukom n. p. zemljepisji primerno pripovedujejo učencem.

Zgodovina v životopisih je prav zelo važna, da vnema živega mladenča v blage dejanja in vterjuje značaje, pa tudi daljni poduk v zgodovini prav izverstno pripravlja. Posamesen človek, katerega v životopisu pred sabo imamo, je ud vesoljnosti, katero imenujemo narod ali človečanstvo, in posamesni možjé, kateri so druge prekosili na duhu in stanovitnosti, so imeli velik vpliv na vesoljnost. Vera na božjo previdnost, katera vodi osodo ljudstev, nas učí, da Bog o pravem času zbuja posebne možé, kateri izpeljujejo njegove sklepe. Ako je tedaj naravno, da čislamo in spoštujemo take možé, bilo bi vendar napačno, ko bi njim pripisovali vse zasluge, ko bi se zraven ne spominjali tega, kateri jih je pravi čas poklical, ter jim dodelil darove, kokorsnih so potrebovali v izpeljevanje gospodovih namenov. Te misli se je strogo treba deržati pri šolskem poduku, drugače čislamo junake kakor na pol bogove. Učenci naj se pri tem resno opominjajo, da bodo tudi oni enkrat v življenji morali delati, ter dajati Bogu odgovor od prejetih darov; opomniti jih je treba, da ne morejo vsi enako delati, pa da bo Bog veliko tirjal od tega, kateri je veliko dobil, manj pa od tega, kateri je manj dobil, in da bode težak odgovor temu, kdor je svoj talent zakopal. Pri zgodovinskem poduku ni vse s tem opravljeno, da učenci vedó povedati verste vladarjev po imenih in letih, bitve po njih kraji in času; pred vsem je treba značaj vterditi. Od možev, kateri so po svoji nepremakljivi značajnosti soderžavljansom dajali lepe zglede, ter svoji očetnjavi v resnici koristili, ter sebi pridobili neumerljivo slavo, naj se mladost učí, ravnati po pravih načelih, tako da je ne begajo ne obeti ne žuganja. To poslednje se mora posebno poudarjati, ker brez značajnih mož ne more biti srečna ne družina, ne občina; še manj pa država. To se pa naj ložeje doseže, ako se zgodovina podučuje v životopisih. Učenec naj se učí za življenje ne za šolo. Števila se lahko pozabijo; kar se pa serca prime, se ne zbríše tako hitro. Vsaka imenovanih metod ima svoje dobro pa tudi svoje slabo, preglejmo si to bolj na drobno. Zgodovini v životopisih se očituje, da je brez notranje vezi, ker je tukaj vsak životopis celina za se, da učenec ne dobí spregleda od celovkupne zgodovine. Vendar pa imamo take zgodovinske knjige za mladost, v katerih se notranja vez dá spoznati, dasiravno životopis ni zgodovina v pravem pomenu. Tisto je pač res, da se tukaj lahko zaide predaleč na stranska pota, ko se glavni namen zgreši, a metoda sama na sebi ni napačna; napačni so tisti, kateri jo napačno rabijo.

Drugi pomislek je ta, da je več životopisov posebno imenitnih oseb tesno zvezanih z zgodovino tistega časa, da se brez nje kar razumeti ne morejo, ali je treba zgodovino poprej poznati ali pa životopisu

prideti nekaj zgodovine. To se posebno prikaže pri življenji takih mož, ki so bili v visokih državnih službah, in kateri so preobvladali svoj čas, ali pa pri takih osebah, katerih osoda je izvirala iz političnih homatij tistega časa. Kdor bi n. p. hotel razumeti osodo Komenskega v svojem življenji, moral bi poznati tisti čas, v katerem je živel. Ako se tedaj životopisu takih mož pridene nekaj zgodovine, vendar se zavoljo tega životopis ozira le na izbrano osebo, in ne neha biti životopis.

Še nekateri pravijo, da bi bila taka metoda preveč enostranska. To bi bilo res, ko bi bile v životopisih predstavljene le osebe enega stanu, kakor n. p. sami državniki, ali sami vojskovodji, zgolj učenjaki in umetniki. Tako enostransk pa menda ne bo nobeden učitelj, da bi predstavljal vedno osebe ene same verste. Saj so že berila in učne knjige tako osnovane, da imajo životopise raznih časov in narodov.

Ako tedaj posnamemo, kar smo tukaj obširno pripovedovali, spoznamo, da je treba zgodovinskemu uku pot pripravljati. Pokazali smo trojno pot a) zgodovinske preglede — ti koristijo malo; — b) zgodovino posamesnih dežel, to je tam mogoče, kjer ima ožja domovina tudi zares svojo zgodovino in se točno povdarja državina celokupnost; c) sveto-pisemske zgodbe, — te so le za stari vek; — d) životopisi — poslednja pot bi bila v nekakem oziru menda naj bolj pripravna.

Ukaz ministra za bogočastje in uk od 5. aprila 1872, s katerim se razglašá nova postava pri spraševanju učiteljev za ljudske in meščanske šole.

Postava veljá vsem deželam zastopanim v državnem zboru izvzemši Galicijo.

Skušnje, storjene dosihmal pri izpeljavi ministerialnega ukaza 15. nov. 1869 (drž. zak. st. 168) pokazale so, da je potreba da se ukaz v nekaterih določbah preuredi in popolni.

Namesto ministerijalnega ukaza in poznejših nanj ozirajočih določb dajem naslednjo novo vravnavo za spraševanja pri ljudskih in meščanskih šolah; veljati ima od 1. oktobra 1872.

§. 1. Za izpraševanja učiteljev za splošne ljudske in meščanske šole postavile se bodo posebne spraševanske komisije (§. 38 derž. post. od 14. maja 1869).

Ude te komisije, zmed katerih pa morata biti naj manj dva ljudska učitelja, imenuje po nasvetu deželne šolske oblasti naučni minister na tri leta, ti dobivajo za svoj trud posebno nagrado in po potrebi navprečino (pauschale) za potovanje in dneine.